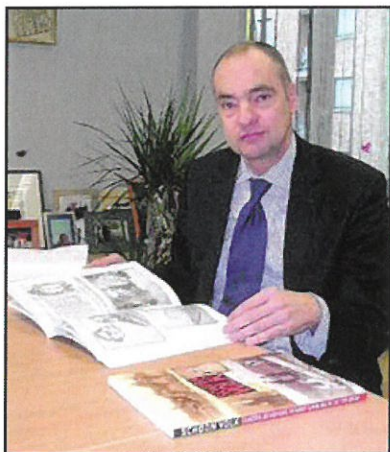

De kadastrale reductiekaart van Neerpelt, 1848

Rombout Nijssen
gastauteur
Hoofdarchivaris Rijksarchief Hasselt

De vorming en de uitrusting van het Belgisch leger na het uitroepen van de onafhankelijkheid van ons land verliep niet zonder moeite. In de eerste plaats moesten er officieren, onderofficieren en soldaten aangeworven worden die een grondige kennis hadden van het werk dat aan de vervulling van de verschillende functies in het leger te pas kwam. Er moesten mensen gezocht worden die in staat waren een bataljon, een regiment of zelfs een divisie te leiden, er moesten bekwame infanteristen, artilleristen en cavaleristen gevonden worden en er moest ook een marine uitgebouwd worden.

Bovendien moesten er met het oog op de toekomst van het leger militaire scholen ingericht worden, waar alle rangen de opleiding konden krijgen die voor hun taakuitoefening nodig was. Wapens en transportmiddelen moesten aangeschaft worden, kazernes en militaire hospitalen moesten gebouwd worden, en er moest een administratie ingericht worden die voor de administratieve afhandeling van rekrutering van militairen kon zorgen.

Eén van de grootste problemen waar het nieuwe opperbevel mee geconfronteerd werd, was het gebrek aan betrouwbare kaarten. In de jaren '30 van de negentiende eeuw waren de kaarten waarover het Belgisch leger beschikte nog altijd gebaseerd op de achttiende-eeuwse kaart van Ferraris.

Dat was op dat ogenblik nog steeds de jongste gedetailleerde kaart die op een terreinopname

gebaseerd was, die de Belgische overheid ter beschikking stond. De beste topografische kaart van het Belgisch grondgebied was op dat moment de kaart van Villaret. Die dateerde ook uit de achttiende eeuw, maar was gebaseerd op een nauwkeuriger terreinopname dan de kaart van Ferraris. Het probleem was echter dat die kaart en de resultaten van de opmetingen waarop zij gebaseerd was, niet in handen waren van de Belgische overheid. De kaart van Villaret was opgemaakt door de cartografische dienst van het Franse leger, dat er in de achttiende eeuw een gewoonte van maakte om op iedere veldtocht een deskundige en goed uitgeruste cartografische dienst mee te sturen, om de gebieden waar het leger doortrok meteen in kaart te brengen. De Limburgse Kempen en Neerpelt komen overigens niet voor op de bewaarde exemplaren van de kaart van Villaret. Nog in de jaren '40 van de negentiende eeuw beschikte het Franse leger over betere kaarten van België dan het Belgische leger.

Er moest dus dringend werk gemaakt worden van het maken van actuele en nauwkeurige topografische kaarten van het Belgische grondgebied. Dat betekent dat het grondgebied en alle terreinen, alle wegen, alle rivieren, alle heuvels, alle valleien, alle gebouwen, alle bossen en nog veel meer gesitueerd, opgemeten moesten worden en op kaarten weergegeven. Dat dat een gigantische operatie zou zijn is duidelijk. Het was het opperbevel echter niet ontgaan dat een andere overheidsdienst al sinds tientallen jaren met een soortgelijke opdracht bezig was. In 1845 was die dienst er zelfs in geslaagd een collectie kaarten af te werken, die het hele grondgebied van het land dekte. Die dienst was de administratie van het kadaster.

Zie reductiekaart op de
binnenpagina 2021-30 en 2021-31

In 1845 had het kadaster de zogenaamde primitieve kadasterplannen afgewerkt. Anders dan hun naam doet vermoeden, zijn die plannen niet primitief. Integendeel. Het zijn uiterst gedetailleerde en betrouwbare plannen. Hun naam is een afleiding uit het Frans, waar les plans primitifs de oorspronkelijke plannen betekent. Ieder perceel, iedere weg, ieder gebouw, iedere beek, iedere vijver was opgemeten en in kaart gebracht. Van iedere gemeente had het kadaster een zogenaamde verzamelplan gemaakt op schaal 1/10.000, waarop het hele grondgebied van de gemeente was ingetekend. Daarnaast waren er plannen van iedere kadastrale sectie of onderdeel van een sectie, met de aanduiding van de grenzen en het nummer van ieder perceel. Die plannen waren op schaal 1/2.500 gemaakt.

Liever dan heel dit werk opnieuw te doen, koos de legerleiding ervoor in eerste instantie op basis van de kadasterplannen zogenaamde kadastrale reductieplannen op schaal 1/20.000 te maken. Aangezien dit handwerk was, duurde het tot 1849 voordat er voor al de Belgische gemeenten zulke reductieplannen waren. De kaart van Neerpelt werd op 9 november 1848 afgewerkt. Deze plannen dienden, samen met nieuwe terreinopnames, als basis voor de eerste topografische kaarten van het Dépôt de la Guerre et de la Topographie, de eerste voorloper van het Militair Geografisch Instituut, nu het Nationaal Geografisch Instituut.

Op de kadastrale reductiekaarten is in de eerste plaats het grondgebruik aangeduid. Akkerland werd niet ingekleurd, beemden zijn donkergroen, weilanden lichtgroen en heidegronden licht groen gevlekt. Waterlopen zijn donkerblauw en vijvers helderblauw. Moerassen zijn blauw gevlekt. Wegen zijn afgetekend maar niet ingekleurd en gebouwen zijn rood. Tuinen zijn bruin gekleurd.

Het eerste dat opvalt als je het kadastrale reductieplan van Neerpelt bekijkt, is dat de kaart niet noord-zuid, maar oost-west georiënteerd is. Om de hele gemeente op het standaardformaat van de bladen die voor de reducties gebruikt werden, te krijgen, is de gemeente op haar zijde gelegd. Het noorden ligt links op de kaart. Voorts zie je dat het noorden en het zuiden van de gemeente nog grotendeels uit niet ontgonnen heide bestaan. In 1848 is de heide nog niet met bomen beplant. De vallei van de

Dommel, die Neerpelt aan de westelijke kant van zuid naar noord doorloopt, herken je aan de donkergroene kleur van de beemden langs de oevers van de rivier. Langs de Prinsenloop liggen veel minder beemden. Het kanaal doorsnijdt de gemeente van west naar oost. De bedding van de spoorweg van Hasselt naar Eindhoven werd later in potlood bijgetekend.

De bewoning is gegroepeerd in het dorp en de gehuchten. Het dorp telt in 1848 amper meer woningen dan de gehuchten. Ieder gehucht ligt nog vrij geïsoleerd, zonder veel tussenliggende bebouwing. Ten noorden van het kanaal zijn Grote Heide, Haaienhoek, Damsheide, Boelehoef en Heerstraat de voornaamste bevolkingskernen. Broeseind wordt door het kanaal doorsneden en ten zuiden van het kanaal liggen het dorp met de kerk, Boseind en Herent.

Veel kijkgenot !

Anderzijds werd door de wet van 10 april 1841 de opdracht gegeven om een Atlas van de Buurtwegen van Vlaanderen te beginnen. Elke gemeente heeft zo een atlas en wordt nog dagelijks gebruikt als inventarisatie van alle "openbare" wegen en "private" wegen met openbare erfdienstbaarheid".

De atlas maakt een onderscheid in buurtwegen en voetwegen (sentiers). Voetwegen zijn smalle wegen (soms maar 1 meter breed) en de bedding behoort gewoonlijk toe aan de aangelanden. In de periode 1843-1845 werden voor alle gemeenten leggers, openbare registers, van de buurtwegen opgemaakt.

Een atlas is samengesteld uit overzichtsplannen, detailplannen en tabellen. Overzichtsplannen zijn één of meerdere plannen van de betreffende atlasgemeente met aanduiding van de omtrekken van deelgebieden, die genummerd zijn; de nummering van de deelgebieden verwijst naar het nummer van het detailplan; de schaal waarin de overzichtsplannen zijn opgemaakt is meestal 1/10.000. Detailplannen zijn meestal opgemaakt op kaartschaal 1/2.500.

De tabellen die in de atlassen zijn opgenomen bevatten de wegkarakteristieken, het nummer van de buurtweg, de lengte, de oppervlakte ..., tabellen van de eigenaars van de aangelande percelen, tabellen van grondinneming.

In Neerpelt dateert deze van 1 september 1845. Hij werd getekend door Mr. Van Eetvelde, "arpenteur-juré à Ghysegem", in het Nederlands een beëdigd landmeter uit het Oostvlaamse Gijzegem

Carte de Belgique
Réduction des plans cadastraux.

Commune de Neerpelt
Province de Limbourg
Arrondissement de Maaseyck
Canton de Achel

N° 128

Loi du 15-7-1837 (moniteur n° 210-211 des 29 et 30-7-1837):
la partie du territoire de la commune d'Overpelt, entourée d'un
lignes rouge est incorporée à la commune de Neerpelt.
F. (Buchin)

Vu et vérifié le 9 Novembre 1848

Le chef de la section.

H. De Moor

Eglise de la commune et les alentours
de à l'échelle de $\frac{1}{2500}$

Verification.

$AB = 0^m, 67$ $AB' = 0, 71$ $CD = 0, 01$
 $CD = 0, 73$ $CD' = 0, 75$ $CD'' = 0, 02$
 $MN = 0^m, 40$
 $LP = 0^m, 30$

Réduit par M. Mulkiens
 Dessiné par M. Cersfontaine
 Ecritures par M. Van Launel (Ceciliae Mulkiens
1848-1850)

Commencée le 8 novembre 1848

Echelle de $\frac{1}{20,000}$